

СОЦІАЛЬНО- ГУМАНІТАРНИЙ ВІСНИК

Статті у збірнику публікуються в рамках проведення міжнародної науково-практичної конференції «Сучасні тенденції соціально-гуманітарного розвитку України та світу», 23 липня 2020 р., м. Харків, Україна.

Редакційна колегія:

Кучин Павло Захарович, заслужений артист України, СГ НТМ «Новий курс» (головний редактор)
Акіншина Ірина Миколаївна, кандидат філологічних наук, доцент, Луганський національний університет імені Тараса Шевченка
Березовська-Чміль Олена Борисівна, кандидат політичних наук, Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника
Внукова Ольга Миколаївна, кандидат педагогічних наук, доцент, Київський національний університет технологій та дизайну
Гончаренко Тетяна Ігорівна, СГ НТМ «Новий курс» (відповідальний секретар)
Дека Іванна Петрівна, кандидат педагогічних наук, Національний університет «Львівська політехніка»
Дубовик Наталія Анатоліївна, кандидат політичних наук, доцент, Державний університет телекомунікацій
Захаревич Михайло Васильович, кандидат мистецтвознавства, доцент, Київський національний університет театру, кіно і телебачення імені І. К. Карпенка-Карого
Карпинський Борис Андрійович, доктор економічних наук, професор, Львівський національний університет імені Івана Франка
Кожедуб Олена Василівна, кандидат соціологічних наук, доцент, Київський національний університет імені Тараса Шевченка
Коробчук Людмила Іванівна, кандидат педагогічних наук, Луцький національний технічний університет
Кучин Сергій Павлович, доктор економічних наук, професор, Харківський національний університет мистецтва імені І. П. Котляревського
Мкртічян Оксана Альбертівна, кандидат педагогічних наук, доцент, Харківський національний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди
Пашкова Надія Ігорівна, кандидат філологічних наук, доцент, Київський національний лінгвістичний університет
Підлісна Ольга Вікторівна, кандидат мистецтвознавства, Харківський національний університет міського господарства імені О. М. Бекетова
П'ятакова Галина Павлівна, кандидат філологічних наук, доцент, Львівський національний університет імені Івана Франка
Сафонова Наталія Анатоліївна, кандидат філологічних наук, доцент, Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара
Стефанишин Олена Василівна, кандидат історичних наук, доцент, Тернопільський національний економічний університет
Столярчук Ольга Святославівна, кандидат філософських наук, Національний технічний університет України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»
Сторож Олена Василівна, кандидат психологічних наук, доцент, Рівненський державний гуманітарний університет
Тарасюк Лариса Сергіївна, доктор філософських наук, доцент, Таврійський національний університет імені В. І. Вернадського
Тополевський Віктор Юрійович, кандидат педагогічних наук, доцент, Харківська державна академія культури
Федоренко Микола Олександрович, кандидат філософських наук, доцент, Національна музична академія України імені П. І. Чайковського
Харченко Артем Вікторович, кандидат історичних наук, доцент, Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут»
Шевчук Інна Володимирівна, кандидат наук з державного управління, Хмельницький університет управління та права імені Леоніда Юзькова
Шептуха Олена Михайлівна, кандидат економічних наук, доцент, Харківський національний університет будівництва та архітектури
Шпак Світлана Григорівна, кандидат психологічних наук, доцент, Національний університет водного господарства та природокористування
Яцишин Уляна Володимирівна, кандидат політичних наук, Національний університет «Львівська політехніка»

УДК 009:3(082)
С69

Соціально-гуманітарний вісник: зб. наук. пр. – Вип. 34. – Харків: СГ НТМ «Новий курс», 2020. – 190 с.

© СГ НТМ «Новий курс», 2020
© Автори, 2020

Збірник засновано 2010 року.
Свідоцтво про державну реєстрацію друкованого засобу масової інформації КВ №23259-13099ПР від 19.04.2018.
Міжнародний стандартний номер періодичного видання ISSN 2305-9869.

Збірник включено до міжнародної бази даних періодичних видань Ulrich's Periodicals Directory.
Статті розміщуються в базі даних інформаційного ресурсу «Наукова періодика України», в пошуковій системі наукових публікацій «Google Scholar», на сайті засновника www.newroute.org.ua.

Засновник та видавець збірника: «Соціально-гуманітарна науково-творча майстерня «Новий курс» (рік заснування – 1989).
Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до державного реєстру видавців, виготовлювачів і розповсюджувачів видавничої продукції ДКМ №6392 від 07.09.2018.
Видавець зареєстрований у Global Register of Publishers.

Контакти: +380970440309, sgvisn@gmail.com
Вул. Манізера, 3, м. Харків, 61002, Україна.

Публікація у збірнику вважається науковою працею, яка опублікована у вітчизняному друкованому науковому періодичному виданні та підтверджує апробацію наукових досліджень автора.
Збірник не входить до переліку фахових видань України.

Автори несуть відповідальність за зміст (авторство та самостійність досліджень), точність та достовірність викладеного матеріалу.
Редакція може не поділяти точку зору авторів.

<i>Корзюк Александр Александрович</i> ЦЕЛИ И КОНЦЕПТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ СОВРЕМЕННОГО ИСТОРИЧЕСКОГО ОБРАЗОВАНИЯ В США	... 84
<i>Манкевич Жанна Борисовна, Лебединская Александра Олеговна</i> СЕМАНТИЧЕСКАЯ СТРУКТУРА ПРЕДЛОГА «АТ» И ВЗАИМОДЕЙСТВИЕ МЕЖДУ ЕЕ КОМПОНЕНТАМИ	... 87
<i>Wang Baowei</i> CULTURAL TEACHING RESEARCH OF WINTER SOLSTICE IN CHINESE TEACHING OVERSEAS	... 89
<i>Мишеніна Наталія Іванівна, Яценко Надія Валеріївна</i> ДИДАКТИЧНИЙ ТА МЕТОДИЧНИЙ АСПЕКТИ ВИКОРИСТАННЯ ВІДЕОМАТЕРІАЛІВ У ВИКЛАДАННІ ІНОЗЕМНИХ МОВ (НА ПРИКЛАДІ НІМЕЦЬКОЇ МОВИ)	... 91
<i>Ярошук Марина Владимировна</i> ПРЕЦЕДЕНТНЫЕ ФЕНОМЕНЫ В АНГЛОЯЗЫЧНОМ РЕКЛАМНОМ ТЕКСТЕ КОСМЕТИКИ И ПАРФЮМЕРИИ	... 93
<i>Старикова Галина Геньевна</i> ПРИМЕНИМОСТЬ МАТЕМАТИЧЕСКИХ МЕТОДОВ В ИСКУССТВОВЕДЕНИИ	... 95
<i>Копилова Надія Олександрівна</i> ГЕНДЕРНІ СТЕРЕОТИПИ ЯК ВАЖЕЛІ ЖІНОЧОЇ ВЛАДИ	... 98
<i>Лукашик Александра Александровна, Манкевич Жанна Борисовна</i> ПРЕДЛОГИ: ЗНАЧИМОСТЬ НЕЗНАЧИМЫХ ЧАСТЕЙ РЕЧИ	... 101
<i>Сивакова Наталья Александровна</i> ПОНЯТИЕ «КОМПЛЕКС МОТИВОВ»: ТЕОРЕТИЧЕСКИЙ АСПЕКТ	... 103
<i>Максимчук Олександра Олегівна</i> ПИТАННЯ КЛАСИФІКАЦІЇ НЕОЛОГІЗМІВ-ВХОДЖЕНЬ У СУЧАСНІЙ ФРАНЦУЗЬКІЙ МОВІ	... 105
<i>Акінішина Ірина Миколаївна</i> АНТИЧНІ МІФОЛОГІЧНІ ОБРАЗИ В ХУДОЖНІЙ БІОГРАФІЇ КІНЦЯ ХХ СТ.	... 108
<i>Варпахович Дарья Сергеевна</i> ЭКОДИЗАЙН И ПАРАДОКС БРАЕСА. ПАРКИ ВМЕСТО ЭСТАКАД	... 111
<i>Клименко Марія Сергіївна</i> ОБРАЗ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА Й ІВАНА ФРАНКА У ТВОРЧОСТІ ОЛЕКСАНДРА АРХИПЕНКА	... 115
<i>Ковтюк Еріка Едуардівна</i> ОСОБЛИВОСТІ АСИМІЛЯЦІЇ АНГЛІЦИЗМІВ У КАНАДСЬКОМУ ВАРІАНТІ ФРАНЦУЗЬКОЇ МОВИ	... 116
<i>Мисюро Анна Янушевна</i> О САМОПРЕЗЕНТАЦИИ ПОЛЬЗОВАТЕЛЕЙ ДЕЙТИНГОВЫХ СЕРВИСОВ: ПРИТЯЗАНИЕ НА ОБЛАДАНИЕ ОПРЕДЕЛЕННЫМИ ВНЕШНИМИ ХАРАКТЕРИСТИКАМИ	... 119
<i>Орлова Рената Владимівна</i> ІНТОНАЦІЙНО-СИНТАКСИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ПОЕТИЧНИХ ТВОРІВ СТЕФАНА МАЛЛАРМЕ	... 121
<i>Пономаренко Людмила Владимировна</i> ЯЗЫК СПЕЦИАЛЬНОСТИ: ОСОБЕННОСТИ ОБУЧЕНИЯ НА ДОВУЗОВСКОМ ЭТАПЕ	... 123
<i>Косціна Жанна Вячаславоўна</i> ЖАНР БАЛАДЫ Ў ТВОРЧАСЦІ ЯНА ЧАЧОТА ЯК ЭСТЭТЫЧНА ЗНАЧЫМАЯ ФОРМА ДЛЯ ЛІТАРАТУРЫ БЕЛАРУСІ ПЕРШАЙ ПАЛОВЫ ХІХ СТАГОДДЗЯ	... 126
<i>Ке І</i> ЯК ЧИТАТИ КИТАЙСЬКУ КАРТИНУ	... 130
<i>Ліфінцева Олена Вікторівна</i> ВПЛИВ ДЕРЖАВНОЇ КУЛЬТУРНОЇ ПОЛІТИКИ НА ФОРМУВАННЯ ТВОРЧОЇ ОСОБИСТОСТІ	... 131
<i>Полякова Юліана Юріївна</i> КОМЕДИЯ М. Л. КРОПИВНИЦЬКОГО «НАШЕСТВИЕ ВАРВАРИВ»: PRO ET CONTRA	... 132
<i>Кирпита Тамара Володимирівна</i> ТЕОРИЯ ДАРВИНА Й АНГЛІЙСЬКА ФАНТАСТИКА ДРУГОЇ ПОЛОВИНИ ХІХ СТОЛІТТЯ	... 137
<i>Алішер Анна Вікторівна</i> АВАНГАРДИСТСЬКІ РЕКОНСТРУКЦІЇ УКРАЇНСЬКОЇ СЦЕНОГРАФІЇ	... 139

носителя языка основную мысль и адекватно на нее отреагировать на русском (украинском) языке в рамках учебного процесса.

2. Для подготовки слушателей к обучению на первом курсе необходимо в первую очередь сформировать у них умения чтения научной литературы. Иностранцы должны владеть всеми видами чтения, а не только изучающим и ознакомительным. Умения поискового и просмотрового чтения необходимы для работы с большим объемом научной литературы.

3. Формирование языковой компетенции у иностранцев на довузовском этапе обучения следует рассматривать с учетом приведенных выше положений, и тогда доминирующими аспектами станут языковые явления, представленные в научном стиле речи. То есть учебный процесс будет ориентирован на усвоение словообразовательных моделей, на обучение трансформации причастных и деепричастных оборотов, на понимание односоставных и безличных конструкций, а также на овладение синтаксической синонимией [3, с. 76-77].

Таким образом, можно сделать вывод, что на занятиях по русскому (украинскому) языку на этапе довузовской подготовки должна проводиться систематическая и последовательная работа по обучению языку специальности: обучение всем видам чтения; изучение терминологии; работа с аутентичными текстами; отработка грамматических конструкций, характерных для научного стиля речи; подготовка к пониманию и конспектированию лекций; формирование речевых умений и навыков на основе научных текстов по выбранной специальности. Особенности обучения языку специальности на довузовском этапе обуславливают необходимость их дальнейшего изучения и совершенствования.

Источники

1. Азимов Э. Г., Щукин А. Н. Новый словарь методических терминов и понятий (теория и практика обучения) / Э. Г. Азимов, А. Н. Щукин. – М.: Икар, 2009. – 448 с.
2. Анисина Ю. В. Становление и развитие профессионально ориентированного обучения русскому языку как иностранному на неязыковых факультетах вузов России [Электронный ресурс] / Ю. В. Анисина // Научный диалог. – 2013. – № 9 (21): Психология. Педагогика. – С. 83 – 91. – Режим доступа: <https://cyberleninka.ru/article/n/stanovlenie-i-razvitie-professionalno-orientirovannogo-obucheniya-russkomu-yazyku-kak-inostrannomu-na-neyazykovyh-fakultetah-vuzov>
3. Васильева Т. В., Барышникова О. В. Проблемы организации учебного процесса и содержания обучения русскому языку как иностранному на этапе предвузовской подготовки (инженерный профиль) [Электронный ресурс] / Т. В. Васильева, О. В. Барышникова // Вестник МГЛУ. Образование и педагогические науки. Вып. 2 (831) / 2019. – С. 68 – 79. – Режим доступа: <https://cyberleninka.ru/article/n/problemy-organizatsii-uchebnogo-protsessa-i-soderzhanija-obucheniya-russkomu-yazyku-kak-inostrannomu-na-etape-predvuzovskoy-podgotovki>
4. Мотина Е. И. Язык и специальность: лингвометодические основы обучения русскому языку студентов-филологов / Е. И. Мотина – М.: Русский язык, 1988. – 176 с.
5. Кейко А. С. Текст по специальности / А. С. Кейко // Вестник РУДН, серия Русский и иностранные языки и методика их преподавания, 2014. – № 1. – С. 54 – 58.
6. Королькова Я. В. Обучение научному стилю речи на подготовительном отделении (из опыта разработки учебного пособия по русскому языку как иностранному) / Я. В. Королькова // [Электронный ресурс] Режим доступа: <https://applied-research.ru/ru/article/view?id=7185>
7. Пономаренко Л. Л. Обучение языку специальности студентов-иностранцев на этапе довузовской подготовки (технический профиль) / Л. Л. Пономаренко // Реализация традиционных методов и поиск инноваций в процессе подготовки иностранных студентов в современном высшем учебном заведении: Международная научно-методическая конференция. – Х.: НТУ «ХПИ», 2008. – 362 с.
8. Трубникова Т. И. Влияние особенностей языка специальности на характер учебных пособий / Т. И. Трубникова // Русский язык и литература в общении народов мира: проблемы функционирования и преподавания. – М.: Русский язык, 1990. – С. 95 – 100.
9. Фоломкина С. К. Обучение чтению на иностранном языке в неязыковом вузе: Учеб.-метод. пособие для вузов / С. К. Фоломкина – М.: Высш. шк., 1987. – 207 с.

Косціна Жанна Вячаславоўна

Установа адукацыі «Баранавіцкі дзяржаўны ўніверсітэт»

ЖАНР БАЛАДЫ Ў ТВОРЧАСЦІ ЯНА ЧАЧОТА ЯК ЭСТЭТЫЧНА ЗНАЧЫМАЯ ФОРМА ДЛЯ ЛІТАРАТУРЫ БЕЛАРУСІ ПЕРШАЙ ПАЛОВЫ ХІХ СТАГОДДЗЯ

У артыкуле аналізуецца балады прадстаўніка літаратуры Беларусі першай паловы ХІХ стагоддзя Яна Чачота. Неабходнасць разгляду тэкстаў «Мышанка», «Бекеш», «Падземны звон на горцы ў Папяневічах», «Узногі» звязана з вывучэннем эстэтычнага ідэалу новай беларускай літаратуры. Жанр балады становіцца эстэтычна значным у айчынным мастацкім слове дадзенага перыяду. Да яго звярталіся не толькі Ян Чачот, але і Адам Міцкевіч, Тамаш Зан, Аляксандар Ходзька, Аляксандр Рыпінскі. Балада стала аб'ектам тэарэтычнага вывучэння філаматаў, а таксама творчага асваення вуснай народнай творчасці. Асабліваць чачотаўскай балады раскрываецца ў актыўнай прысутнасці аўтара ў самім тэксце, дзе ён імкнецца даць адназначную ацэнку героям і падзеям, па-мастацка апісаным ў творы. Тым самым Ян Чачот тлумачыць хрысціянскае светаадчуванне народа, які стварыў легенда і паданнем, якія ляглі ў аснову балад. Сам Ян Чачот уяўляе сябе асветнікам і настаўнікам для неадукаваных слухачоў – сялян і пісьменных чытачоў. Ключавыя словы: балада; эстэтычны ідэал; эстэтычная каштоўнасць; хрысціянскія матывы; локуса; легенда; рамантызм; Ян Чачот.

Важным складальнікам катэгорыі эстэтычны ідэал з'яўляецца паняцце эстэтычнай каштоўнасці. Структура эстэтычнай каштоўнасці складаецца з двух планаў: першы – пачуццёвая рэальнасць, знешняя форма прадмета, велічыня, колер, гучанне, другі – тое, што за пачуццёвай рэальнасцю, тое, што ў ёй працягваецца. У філасофскіх даследаваннях вызначаны крытэрыі, якія акрэсліваюць знешнюю форму як эстэтычна значымую і зыходзяць з прынцыпу гармоніі: сіметрыя, мера, суразмернасць, парадак, прапорцыя, рытм, роўнасць, вызначэнны суадносіны часткі і цэлага, сугучча і г.д. Крытэрыі, якія вызначаюць план эстэтычнай каштоўнасці – змястоўна-сэнсавы, з'яўляюцца эстэтычныя катэгорыі: прыўкраснае і агіднае, узвышанае і нізкае, трагічнае і камічнае, вытанчанае, велічнае і г.д.

Жанр балады становіцца эстэтычна значымым ў літаратуры Беларусі першай паловы XIX стагоддзя. Да яго звярталіся многія творца філамацкага асяроддзя, а таксама тыя, хто наследваў ім – Ян Чачот, Адам Міцкевіч, Тамаш Зан, Аляксандр Ходзька, Ян Баршчэўскі, Аляксандр Рыпінскі. Яшчэ ў прадмове «Пра рамантычную паэзію» да першай кнігі твораў «Паэзія» дваццацітрохгадова Адам Міцкевіч, падаючы гісторыю развіцця прыгожага пісьменства, растлумачваў спецыфіку балады як жанру, які з'явіўся ў сярэднявеччы, калі былі распаўсюджаны сказанні і песні. Этымалогію слова «балада» малады паэт выводзіў з італьянскага «*canzoneaballo*», да якога адносіліся ўсе без выключэння вясёлыя песні. Відаць, айчыннымі рамантыкі наследвалі англійскім і нямецкім творцам. Адам Міцкевіч дакладна вызначае адметныя рысы англійскай і нямецкай балады: «Англійская балада – гэта кароткае апавяданне, сюжэт якога ўзяты з паўсядзённага жыцця альбо з рыцарскіх паданняў і ў якое для ажыўлення звычайна ўводзяцца дзівосы рамантычнага свету; тон англійскай балады – меланхалічны, стыль сур'ёзны, мова простая і натуральная. <...> У гэтым жанры зіхцяць праслаўленыя іншымі заслугамі імёны Штольбергаў, Казегартэна, Гельцы, Гётэ і Шылера. Апошні, аднак, на думку Брутэрвека, крыху аддаліўся, асабліва ў стылі, ад натуральнасці і прастата – асабліваці шатландскіх балад» [8, с. 121].

Гісторыя развіцця жанру балад у беларускай літаратуры працяглая, бо сюжэты, лёсы герояў, якія ляжаць у аснове сучаснай балады, маюць легендарнае значэнне – захаванне памяці пра слаўнае мінулае Беларусі і яго самаахвярных асоб (П. Трус «Астрожнік», А. Дудар «Машыніст», А. Куляшоў «Балада аб чатырох заложніках», «Маці», «Камсамольскі білет», М. Танк «Балада пра партызана Дубягу», «Антон Нябаба», Я. Сіпакоў «Веча славянскіх балад», нізкі балад публікуе В. Шніп). Вывучэннем дадзенага жанру, а таксама творчасці паэтаў, якія звярнуліся да яго займаліся В. Рагойша, І. Штейнер, А. Яскевіч. Сучасны літаратуразнавец В. Рагойша ў «Паэтычным слоўніку» канстатуе: «Балада (праванс. *balada*, ад *ballar* – танцаваць) – драматычна напружаны, сюжэтны ліра-эпічны верш казачна-фантастычнага, легендарна-гістарычнага ці гераічнага зместу» [6, с. 449]. У гэтым лаканічным азначэнні прадстаўлены ўсе характарыстыкі жанру балады.

Яшчэ ў філамацкі перыяд творчасці Ян Чачот звяртаецца да жанру балады. Даследчыкі ягонай творчасці па-рознаму ацэньваюць ступень прафесіяналізму паэта пры яе распрацоўцы: адны абвінавачвалі яго ў імкненні быць дакладным у выкарыстанні фальклору, другія – у залішне дыдыктычна-маралізатарскім змесце. Аналізуючы жанр балады ў творчасці Яна Чачота, У. І. Мархель піша: «Схільнасць Чачота да маралізавання нават у не вельмі прыдатным для гэтага жанру зыходзіла ад унутранай патрэбы паэта ўплываць на ўдасканаленне грамадства, але і было абумоўлена асветніцкай зададзенасцю мастацтва» [2, с. 185]. На думку Чачота, літаратура якраз і павінна выходзіць з чытача, закладваць арыенціры паводзін чалавека незалежна ад яго сацыяльнага стану, нацыянальнасці, роду заняткаў. Малады творца ў прамове на выступленні Таварыства філаматаў 7 мая 1821 года вызначыў сваю місію ў грамадскай дзейнасці і ў творчасці: «Задачы будучага таварыства вельмі шырокія, пры дапамозе асветы і згуртавання суайчыннікаў яно павінна рабіць дзейсны ўплыў на грамадскую думку» [9, с. 201].

Чачотавы балады «Мышанка», «Бекеш», «Падземны звон на горцы ў Пазяневічах», «Узногі» – гэта мастацкая інтэрпрэтацыя хрысціянскіх заповедзяў, на аснове паданняў пра ўзнікненне назвы пэўнага локусу, ці пра фантастычныя выпадкі ў жыцці сялян або шляхты. Самай пранікнёнай, узвышанай і паэтычнай з'яўляецца балада «Мышанка». У ёй апавядаецца пра з'яўленне назваў мястэчка Мыш і ракі Мышанка. Гэтыя легенды паэт пачуў у дзяцінстве, калі жыў з бацькамі ў фальварку недалёка ад маёнтку Рэпіхава Навамышскай парафіі Навагрудскага павета. Адно з іх пра красуню-дачку, яе бацька Мышка, ліцвін, бядняк, «але быў ён гасціннасцю знаны» [9, с. 126]. Адночы яе ўбачыў рыцар тутэйшага князя і ашалеў ад чароўнага выгляду прастачкі-ліцвінкі: «Падумаў сабе ён: напэўна, прастачка, //Ён лёгка яе ашукае. //Памкнуўся абняць, ды яна – ну і дзівачка! – //Наўцёкі, ратунку гукае» [9, с. 127].

Дзяўчына кінулася ў вяр ракі, але не стала ахвярай юрлівасці спешчанага багача. Дзявоцкасць, цнатлівасць, чысціню ўславалі нашы продкі ў паданні пра з'яўленне назвы ракі Мышанка, бо менавіта гэтыя дабрачыннасці захоўваюць нацыю і сялянства ад генетычнага выраджэння. Такое катэгарычнае сцверджанне дазваляюць зрабіць высновы некаторых прыхільнікаў тэорыі цэлагоніі, такіх як доктар біялагічных навук, доктар медыцынскіх навук Бердышаў Г.Дз., кандыдат біялагічных навук, акадэмік

Блізнючэнка А.Р. [7] Доктар медыцынскіх навук прафесар Уладзімір Барабаш у адным са сваіх інтэрв'ю адзначыў: «Звычай нашых продкаў захоўваць нявіннасць нявесты да замужжа зусім не быў сярэднявечнай забабоннасцю, з навуковага пункту гледжання гэта закон генетыкі. У паўсядзённым жыцці ён правяраны і замацаваны цвёрдым, непарушным патрабаваннем Праваслаўнай царквы “Не блудзі!”» [3, с. 7]. Таму, рэпрэзентуючы адукаванаму чытачу завершаваныя хрысціянскія вераванні ліцвінскіх сялян, Ян Чачот эстэтызуе народны погляд на свет.

Ян Чачот не аднойчы апісвае гару. У баладзе «Бекеш» два розныя па сацыяльным стане, па маральных якасцях юнакі дабіваюцца шлюбу з прыгажуняй Малгосяй, дачкой валадара Вільні. Стары бацька ставіць звышзадачу перад ахвотнікамі «з самім каралём, а не з кім, парадніца» – даскочыць да вяршыні шкляной гары, дзе каралеўна павінна выбіць зорку на чале пераможцы. Вобраз шкляной гары – Анафіелас – раскрываецца ў балтыйскай міфалогіі як гара, куды павінны трапіць душы памерлых, чапляючыся пазурамі, цягнуць за сабою зброю, коней, прыслугу. Але калі чалавек багаты, то тое, што павінна яму дапамагчы, цягне ўніз; душа беднага чалавек лёгка падымецца, калі той не грашыў у жыцці. Падобная на міфалагічную літоўскую, шкляная гара ёсць і у славянскіх народаў, толькі на яе вяршыні знаходзіцца спячая прыгажуня, а будзяць яе малойцы–багатыры. У беларускім чарадзейным казачным эпасе ёсць таксама вобраз шкляных гор (казка «Шкляныя горы»), якія становяцца своеасаблівымі выпрабаваннямі на маральную чысціню героя. У Чачотавай баладзе першым спрабуе сваё шчасце дурань, які быў трэцім братам ў двух разумных. Але паэт адзначае: «Вядома ж, хто болей шуміць, той – разумны: // Прыкмета ў народзе такая. // А той, хто працуе, хто ціхі, няшумны, // Ён розуму быццам не мае» [9, с. 76]. Нябожчык бацька дапамагае свайму пакрыўджанаму родзічамі сыну – дорыць «забіяцкага» каня, які ў момант падняў юнака да каралеўны. Атрымаўшы ўзнагароду, зорку на чале, дурань вяртаецца дадому і прыкрывае шлюбны знак на лбе валасамі. Яшчэ два разы пашчасціла сціпламу маладому ліцвіну – на нацыянальную прыналежнасць робіць акцэнт Чачот у фінале, але не паказваўся ён валадару Вільні, ведаючы пра пыху і ганарлівасць ваяводы. Затое для Малгосі малады ліцвін самы лепшы рыцар: «Ах, ойча ты мой! – каралеўна ўсклікае – // Нашто мне тых рыцараў многа! // Я бачу, ў каго мая зорка зіе – // Не трэба мне болей нікога!» [9, с. 79].

Шкляная гара становіцца выпрабаваннем і для смелага Бекеша – «бясстрашнага венгерца», які біўся з прусакамі ў войску Баторыя. Чароўная дачка віленскага ваяводы прымушае забыць пра клятву перад каханай, якая чакае яго пасля слаўных паходаў: «Палае каханнем, забыўшы пра тое, // Што з іншаю ён заручоны» [9, с. 81]. Тры разы спрабуе адважны венгерац трапіць на вяршыню, але сілы прыроды – хмары, шалёны вецер, бура, лівень, навальніца – не дазволілі ўвасобіцца жаданнямі і самога Бекеша і пана ваяводы: «Зірнуць не паспелі: ляжаць яны плазам – // І рыцар, і конь нерухома. // Агнём перуновым быў рыцар працяты – Вось так малады і загінуў» [9, с. 83]. Ліхому чалавеку, парушальніку клятвы, як лічыць Ян Чачот, ніколі не быць на вяршыні гары, дзе, па павер'ях ліцвінаў, жывуць добрыя духі, багі.

Локус гары прадстаўлены ў баладзе «Падземны звон на горцы ў Пазяневічах». Паэт звяртаецца да падання пра пападзю і папа, якія, забыўшыся пра сціпласць, шчырасць, роўнасць з простымі людзям, хлусяць і абкрадаюць сялян. Храмы звычайна будавалі на ўзвышшах, узгорках, пры гэтым культывае месца па задуме дойлідаў павінна было выцягвацца ўгору, імкнуцца дасягнуць боскіх нябесаў. У Пазяневічах, згадвае Чачот, таксама «на горцы той цэркаўка колісь стаяла» [9, с. 101]. Але зараз царквы няма, толькі чуцён шум і звон з-пад зямлі: «Паблізу Турца, ў Пазяневічах – чулі? – // У вёсцы, не вельмі прыкметнай, // Ёсць горка – пры ёй вы ўначы б не заснулі: // Шуміць, нібы Гекла ці Этна! // І звоніць, і звоніць... Не верыце, можа, // Тады прыкладзіце там вуха – Адразу з зямлі, дзе пагорка падножжа, // Ён, звон той, пачуеце глуха» [9, с. 101]. Царква на горцы не давала таго багацця, што стала прыносіць карчма («і люд палаліў туды валам»), якую пабудавалі побач з храмам. Сімвалічнае супрацьстаянне светлых і цёмных сіл выступае праз вобразы хрысціянскага дому і карчмы як месца нячысцікаў.

Адкрытым антыпрыгонніцкім пафасам напоўнена балада «Узногі». Малы Ян яшчэ ў дзяцінстве пачуў паданне пра злога ўзногскага пана, а ў віленскі перыяд апісаў сквапнага і жорсткага прыгонніка, каб выказаць сваё абурэнне сучасным грамадска-палітычным станам ў Расійскай імперыі. Хрысціянскія матывы ў баладзе раскрываюцца не толькі ў закліку аўтара палюбіць бліжняга, спагадаць яму, пашкадаваць слабага, але і ў звароце да вобразу агню, які ў творы становіцца пэўным героем–зніштажальнікам, персанажам–карацелем зла. Звычайна агонь у хрысціянскай сімволіцы расцэнчваецца як благадатная сіла, ачышчальная. Такой яна прадстаўлена ва «Узногах». Агонь спускаецца з неба ў той час, калі ўся панская сям'я пайшла ў лес па арэхі: «Ды з яснага неба над саменькім гаем // Раптоўна пярун тут ударыў! // Зірнуць не паспелі – агонь скрозь шугае, // Хвіліна – і лес у пажары!» [9, с. 126]. Сам пан, ягоныя жонка, сыны і дачкі ўвасабляюць антычалавечую сутнасць прыгону, бо па загадзе валадара Узногаў збіты да смерці мужык і жонка за ссечанае дрэва, стары за выламаны ў лесе кіёк, цнатлівая дзяўчына, а драбнютка дзеці пайшлі жабраваць па суседзях. У дадзенай баладзе Ян Чачот узнаўлае яшчэ адзін матыв з народнай

фантазії: душы замучаных прыгонных сялян ператвараюцца ў крукоў, пугачоў, соў, арліц, якія дзяўбаць пана ў час пажару. Дарэчы, вобраз пана і помсцячага птаства пасля выкарыстаў Адам Міцкевіч у сваёй драматычнай паэме «Дзяды».

Чачотава балада якасна адрозніваецца ад балад, напісаных Адамам Міцкевічам, Тамашам Занам, Аляксандрам Ходзькам, Янам Баршчэўскім, Аляксандрам Рыпінскім. Аналізуючы спецыфіку эксперыментаў Чачота ў жанры балады, Лія Кісялёва пра дадзены мастацкі твор піша: «Яшчэ адна разнавіднасць металепсісаў у баладах Я. Чачота – лірычная адступленні (пад металепсісам французскі даследчык Ж. Жэнет разумее разнастайныя формы ўмяшання наратара ці адрасата ў падзея, пра якія апавядаецца). Сучасны чытач прызвычаемы да лірычных “адхіленняў ад тэмы” і ўспрымае іх як штосьці “арганічнае”, як натуральную літаратурную ўмоўнасць» [4, с. 144]. У лірычным адступленні, якое завяршае твор, паэт спявае гімн малой радзіме: «О мілы ўспамін! Дарагая Мышанка! // Зноў сніся ты ў барве заранак. // Найпершая ў свеце мая ты каханка, // Мільгнуў тут жыцця майго ранак // У чыстым крышталі тваім тут, здзіўлены, Я бачыў тады пад вадою // Чародку алешын, бор, узгорак зялёны // Сябе – і ўніз галавою» [9, с. 130]. Лія Кісялёва выказвае гіпотэзу такой нечаканай канцоўкі: «Ды, у рэшце рэшт, ніводнае з двух паданняў тут не гэтак і важнае. Тут важна, што аўтар сеў пісаць дыхтоўную баладу, абраў дзеля гэтага прыдатны, эфектны матэрыял, ды ў пэўны момант плынь тэксту падхапіла паэта, свавольна панесла яго на твая берагі, дзе ён, бадай, і не чакаў апынуцца» [4, с. 145]. Берагі Мышанкі, дзе правёў сваё дзяцінства Ян Чачот, уяўляюцца паэту сапраўдным раем. На першы погляд, гэты сціплы пейзаж далёкі ад апісанняў эдэмаўскага саду, які спадабала ўбачыць юродзіваму святому Андрэю, які жыў ў сярэдзіне V стагоддзя ў Канстантынопалі, «з бясконцым мноствам птушак, адны з іх мелі крылы залатыя, другія як снег белыя, іншыя пястраць рознымі колерамі» [1, с. 160]. Але, калі ўлічыць тэорыю памяці асобы, што распрацавалі на пачатку XX стагоддзя рускі рэлігійны філосаф Л.П. Карсавін і паралельна з ім швейцарскі псіхіятр К.Г. Юнг, то моманты шчасці, які надыходзяць на чалавека пры ўспамінах маленства, гэта няўмыслная згадка, праяўленне архетыпу рая, дзе прайшло дзяцінства чалавецтва.

Адчуваючы сваю асветніцкую місію, прадвызначэнне настаўніка, Ян з–пад Мышы ва ўсіх баладах імкнецца ў адкрытым звароце да чытыча растлумачыць сапраўдныя ісціны жыцця, узаемаадносіны паміж людзьмі. У апошніх радках «Бекеш» аўтара асуджае хуткамгенную юнацкую жарсць, якая прывяла да клятваадступніцтва: «Ды што яго славіць! // Хай будзе для тых ён дакорам, // Хто здрадзіў калі ў сляпым парыванні // Каханай – хаця й выпадкова... // Калі ты пакляўся ўжо ў верным каханні, // Жалезна трамай сваё слова!» [9, с. 85].

Кампазіцыя балады «Падземны звон на горцы ў Пазяневічах» больш нагадвае кампазіцыю распаўсюджанай ў 40–я гады XIX літаратурнай гутаркі (гавенды), якая, на думку У.І. Мархеля, пачала сцвярджацца ў польскай літаратуры дзякуючы А. Міцкевічу. Калега–паэт ужываў гэтае слова безадносна да якога–небудзь паэтычнага жанру, усяго толькі ў значэнні «бесклапотная гутарка» ці «пустая гаворка». Упершыню гэтую народную апавядальную форму прымяніў у літаратурнай творчасці Ян Чачот. Ва ўступе ён прызнаецца аб сціпласці свайго паэтычнага таленту, які нават не варты «трох грошай, не знаю, не варты мо ўвагі ніякай» [9, с. 102]. Але, як вынікае далей, малады апавядальнік сцвярджае важнейшыя пастулаты рамантызму – народная фантазія, народная веры ў звышнатуральнае становіцца апірышчам новага мастацтва. Ні «пан Фізік», ні «астраном наш найлюбы» не могуць растлумачыць прыроды падземнага звону на горца ў Пазяневічах. Пазней Адам Міцкевіч у баладзе «Рамантычнасць» заклікаў: «Май сэрца, глядзі ў сэрца!» [5, с. 71], – не трэба спадзявацца на «мёртвыя праўда», на «школу мудраца і вока».

У фінальнай часцы балады «Узногі» Ян Чачот адкрыта асуджае прыгон на землях Літвы. Вобраз узногскага пана для паэта становіцца тыповым для тагачаснага грамадства. Паэт адкрыта звяртаецца да сучаснікаў з шэрагам рытарычных пытанняў, адказ на якія вядомы кожнаму: «О панская сквапнасць! Во гэтакіх хіба // Паноў, як ва ўзногах, вы не сустракалі?» [9, с. 102], «Зямля ў нас ліхая? Нічога не родзіць? // Ці тут гультаі? Праца ў нас не ў пашане? // Чаму ж селянін наш, як старац той, ходзіць? // Калі там [на Захадзе] панамі – сяляне!» [9, с. 128]. У апошняй часцы балады Ян Чачот выступае з крытыкай новых капіталістычных адносін, якія псууюць, зніштажаюць прыродныя багацці радзімы паэта. Ён адкрыў для літаратуры Беларусі новую тэму – экалагічную: «А глуміцца пушча! Яўрэй унь ссякае // Яе без шкоды – гай робіцца галам» [9, с. 127].

Жанр балады стаў аднам з магістральных у літаратуры Беларусі першай паловы XIX стагоддзя. Яго асвойвалі і давялі да дасканаласці Ян Чачот, Адам Міцкевіч, Тамаш Зан, Аляксандр Ходзька, Ян Баршчэўскі. Чачотавы балады, як адзначаў даследчык новая беларускай літаратуры К. Цвірка, – «сапраўдныя шэдэўры літаратуры. Напісаны яны жыва, у свабоднай манеры, вельмі маляўніча» [9, с. 18]. Яны асвойвалі народную творчасць, рабілі аб’ектам мастацтва слова народную, сялянскую філасофію, дзе

своєасабліва праяўляецца хрысціянскае разуменне жыцця. Кампазіцыя «Мышанкі», «Бекеша», «Падземнага звону на горцы ў Пазяневічах», «Узногах» выяўляе мэту Чачота–асветніка – растлумачыць чытачу, слухачу звечныя законы адносінаў да чалавека, да навакольнага асяроддзя, да культуры народа.

Спіс цытуемых крыніц

1. Богословский, М. М. Душа человеческая = Anima hominis / М. М. Богословский, И. В. Князькин. - Москва : Сова, 2006. - 319 с.
2. Гісторыя беларускай літаратуры XI - XIX стагоддзяў: у 2 т. / навук. рэд. У. І. Мархель, В. А. Чамярыцкі. - Мінск : Беларуская навука, 2007. - Т. 2. : Новая літаратура : другая палова XVIII - XIX стагоддзя / навук. рэд. У. І. Мархель, В. А. Чамярыцкі, 2007. - 582 с.
3. *Иеромонах Анатолий (Берестов)* От блуда к... блуду / Иеромонах Анатолий (Берестов) // Врата небесные. - 2008. - №1. - С.6-7.
4. Кісялёва, Л.Г. Балады Яна Чачота: разбурэнне канону / Л. Г. Кісялёва // «Мае Афіны тут - назваў іх Бандарамі» / redakcja naukowa : MikolajTimoszuk, MikolajChausowisz. - Warszawa : KatedraBialorutenistykiUniwersytetuWarszawskiego, 2010. - 440 с.
5. Міцкевіч, А. Выбраныя творы/ уклад. К. Цвірка - Мінск : Беларускі кнігазбор, 2003. - 640 с.
6. Рагойша, В. П. Паэтычны слоўнік / В. П. Рагойша - Мінск : Беларуская навука, 2004. - 576 с.
7. Телегония (теория) [Электронный ресурс]. / Режим доступа: [http://ru.wikipedia.org/wiki/Телегония_\(теория\)](http://ru.wikipedia.org/wiki/Телегония_(теория)). - Дата доступа : 11.04.2014. - Загл. с экрана.
8. Філаматы і філарэты : зб. / уклад. К. Цвірка - Мінск : Беларускі кнігазбор, 1998. - 400 с.
9. Чачот, Я. Выбраныя творы / уклад. К. Цвірка - Мінск : Беларускі кнігазбор, 1996. - 374 с.

Ке І

Львівська національна академія мистецтв

Навуковий керівник: Лупій Світлана Петрівна, кандидат мистецтвознавства, доцент

Львівська національна академія мистецтв

ЯК ЧИТАТИ КИТАЙСЬКУ КАРТИНУ

Кітайская картина - одна з галоўных форм мистецтва Кітаю, што выніклі за століття яго гісторыі. Картина опускається у воду, чорніло, і на шовк або папір пензлем наносіцца кольорове зображэння. Інструменты та матэрыялы ўключаюць пензлік, чорніло, пігменты кітайскага малювання, рысовы папір, шовк тощо. Тематыку можна раздлілі на: персанажів, пейзаж, квіты, птахи та іншы, а тэхніку можна раздлілі на абразну та від рукі. За зместом та художнім творенням, кітайскі жывопіс уособлюе пізнання давняой прыроды, супільства та пов'язаных із ними палітычных, філосафскіх, релігійных, моральных, літэратурных та іншых тем. У цій работі проаналізавано, як інтэрпрэтувати кітайскую картину з точки зору жывопісу. Ключові слова: кітайская картина, жывопіс, художня форма, художні характэрыстыкі, художня канцэпцыя, інтэрпрэтацыя

Кітайскі спосіб ацінювання карціны часта выражаецца словамі du hua: «читати картину». Мета традыцыйнага кітайскага жывопісця: захопіти не толькі зовнішні выгляд прадмета, але і яго внутрышню сутніць – яго энергію, жытэву сілу, дух. Як і фотграф, які вважае за краще працаваці чорна-білым, кітайскі художнік розглядае колір як відволікання. Такаж відкідаліся змінні якасті світла і тні як засабы моделювання, поряд з непрозорымі пігментам для прыховування помілок. Натоміць пакладаліся на лінію – незмівну позначку пензліком [1].

Образы прыроды лішаюцца потужным джерелом натхнення для художніків і в наші дні. Покі кітайскі пейзаж трансфармувався тысячоліттям занятых людех, образы прыроднаго світу лішалі глыбокі відбіткі на кітайскому художньому выраженні. Під час перегляду кітайскіх пейзажніх карцін, зрозуміло, що кітайскі зображэння прыроды рідко є ліше уявленням про зовнішній світ. Швідше, це выражэння розуму та серця митця - перетворені пейзаж, що втілюють культуру і світогляд художніка.

Напрыклад, за пізньої дынастыі Тан ландшафтні жывопіс перетворіўся на самостійні жанр, які уособлювае загальну тугу асвіченых людех у напрамку від іхнього буденнаго світу до спілкування з прыродаю.

Такі образы такаж могуць перадаваці певні саціальні, філосафскі чі палітычні пераконання. У мірі розпаду дынастыі Тан канцэпцыя выходу в світ прыроды стала галоўным тематычным напрамку діяльності поетів і художніків.

Дынастыя Юань була свідком проростання «ландшафту розуму», які уособлювае як вивчені посылання на стілі попередніх майстрів, так – і через каліграфічний жывопіс – , внутрышнього духу художніка. Выходячи за межі рэпрэзентаціі, вчені-художнікі насітили свої карціны асобістымі почуттям. Використовуючи абрані античні стілі, вони теж могли ідентіфікувати себе із цінностям старых майстрів. Жывопіс більше не стосуваеся опису відміднаго світу; це стало засабым перадачі внутрышнього пейзажу серця і розуму художніка [2].

Традыцыйно кожна грамотна людына в Кітаї в дитынстві навчалаея пісаты, копіюючи стандартні формы кітайскіх ідеограм. Учень поступово знаоміўся із різнымі стілістычнымі інтэрпрэтаціям цых знаків. З часом він розробляе асобісты стіль, що був дыстіляціею та переоосмысленням попередніх моделей. Каліграфія стала всокім мистецтвам з інноваціям Ван Січжі у четвэртому столітті. Вчені-